
ANNA-MARIA ÅSTRÖM

Norden och Europa

Detta nummer av Budkavlen ägnas temat Norden och Europa. Den nordiska folk-livsforskningen har under 1900-talet haft en stark position och det jämförande perspektivet har satt djupa spår i det nordiska traditionsvetenskapliga tänkandet. Det oaktat har varje land också haft sina egna vetenskapliga skolor och traditioner. Visa-vi det europeiska tänkandet var man såväl tagande som givande part.

I takt med att allt fler etnologiska institutioner tagit namnet Europeisk etnologi som skyltning utåt bör vi fråga oss vad det europeiska är inom våra fack. Är det Europas vardagskultur och historiska skikt som står i fokus eller gör man inom varje land studier om det egna landets kultur i förhållande till motsvarigheter i övriga Europa? Snarast är det väl så att vi i kraft av EU-politikens retoriska framtidstro väljer att vara med och tona ner nationen och hävda det gemensamma utan att närmare definiera vad som avses med Europeisk etnologi. Men för varje lands vetenskapliga inriktningar - som visserligen med allt snabbare takt håller på att bli allt mera internationella - gäller det att ha en överblick om var man står i förhållande till andra och också att se på olika fenomen i det större sammanhang, som t.ex. Norden och Europa innebär.

Detta nummer ägnas följaktligen studier om hur etnologin och folkloristiken i Finland och i det svenska Finland positioneras och har positionerats både när det gäller vetenskapen själv och olika fenomen som faller inom etnologins och folkloristikens intresseområden. Den vidare kontexten är då Norden och Europa.

Den första artikeln av Bo Lönnqvist strävar att se den etnologiska forskningen i termer av rumsbegreppet, men också vad som händer när fixering vid gränser och vid rummet upphör. I den äldre av kartografin gestaltade etnologin var tingen i människornas vardagsliv indikatorer på stora skeenden, handelsvägar och politiska beslut. Etnologin var nationalstaten trogen och tillsammans med etnologer från alla europeiska länder kunde man fylla kartan med ett kulturellt innehåll. Efter paradigmskiftet på 1960-talet har det komparativa funnits med som en möjlighet, men nu har det gällt individens livsform men även rörlighet i en värld fylld av påverkan från många håll. Rörligheten som slutligen gäller en mental rörlighet, sätter fortfarande spår i vardagslivet och Lönnqvist propagerar att vi i våra studier härom - också när det gäller Europa - måste fokusera på mångfalden och vara medvetna inte bara om vår egen forskarposition och teoriernas ibland för styrande verkan utan också om forskningsobjektets förändrade position. Etnologens material handlar allt mer om rörliga reflektioner, men reflektionerna får ofta sin näring av ideologier och även folklivsforskarna kan omedvetet vara delaktiga av och t.o.m. propagera för olika ideologier, vilket Lönnqvist varnar för.

Liksom i Lönnqvists artikel, där också förhållande Sverige-Finland på ett plan också kommer i fokus, gäller Kirsti Suolinns artikel de intima kontakter som fanns inom den svenska och finländska eller finlandssvenska sociologin och etnologin före och efter andra världskriget. Två viktiga gestalter är Börje Hanssen och K.

Rob. V Wikman. Börje Hanssen befann sig i ett betryckt läge i Sverige på 1950-talet framförallt för att han föll mellan stolarna ekonomisk historia, etnologi, sociologi och socialantropologi. Det sistnämnda facket hade inte då någon position i universitetsvärlden. Han fick dock ett vänskapligt stöd i Åbo där både e.o. professor Wikman och professor Helmer Tegengren ställde sig positiva till hans Österlen och andra forskningar. Kirsti Suolinna visar med all tydlighet hur Hanssen motarbetades för att han inte kunde svara mot den positivistiska skolbildningen inom sociologi, som tagit skarpa intryck från USA, medan Hanssen själv var en anhängare av Robert Redfield och hans tankegångar. Suolinna visar att inte heller de nordiska etnologiprofessorerna var Hanssen nådig.

En annan åboprofessor står i fokus för Niklas Nyqvists artikel. Otto Andersson var den stora pionjären inom finlands-svensk folkmusikforskning. Nyqvist visar också på det nordiska fält Andersson verkade i under det tidiga 1900-talet och på hans roll som initiativtagare till olika sätt att föra fram folkmusiken, bl.a. med grundande av föreningen Brage 1906, med att föranstalta spelmanstävlingar och entusiast-mera till spelmanslag, vilket spred sig både över språk- och nationsgränser. Den största vetenskapliga insatsen var att han uppmärksammade instrumentalmusiken trettio år tidigare än de finska kollegerna och individen i hans sociala kontext kanske femtio år tidigare än andra folkmusikforskare och etnologer och folklorister överlag. Därmed visade han redan före paradigmskiftet, som enligt Lönnqvist plockar fram individen i sin vardag, att han var en föregångare, kanske mycket tack vare att han också beskrev sin egen vardagsmiljö, åländsk bondson som han var. Otto Andersson var professor i musikvetenskap och folkdiktsforskning vid Åbo Akademi 1926-1946.

På den nordiska tematikens område går

vi långt tillbaka i tiden i Carsten Bregenhøjs artikel om julen och ändpunkten i dess firande. Med stöd av en fördjupad tolkning av Snorre Sturlassons saga, förmår han framlägga en ny syn om julölet och maskerings seder vid julens slut och den intima koppling dessa bruk som avslutare av julen kan ha med vissa beslut angående julens tidpunkt och dess sammankoppling med äldre hedniska julebruk vid kristendomens införande i Norden. Som sann traditionsvetare tolkar han laga beslut och sagor lika väl som senare uppteckningar som berättelser med anknytning till vad som varit och som traditioner som kan ha sin förklarliga upprinnelse. Bregenhøjs text omspannar förhållandena i Norge, Danmark, Sverige, Finland och Estland, där han särskilt lyfter fram det finskspråkiga traditionsmaterialet om julens avslutning.

En ytterligare artikel av Bo Lönnqvist går även förhållandevis långt tillbaka i tiden, t.ex. till utgivandet av Olaus Magnus berömda *Historia de gentibus septentrionalibu* (1555). Lönnqvist poängterar det funktionalistiska och komparativa hos Olaus Magnus och att boken kan ses som ett paradigm även över senare fältforskning i Norden och den variation av lokala fenomen etnologin även senare intresserat sig för. Det ålderdomliga, det lokala stod i fokus och med fanns ett bevarande syfte. Artikeln behandlar egentligen olikheterna mellan svensk och finsk etnologi och hur de går tillbaka på långa traditioner i respektive länder. Den europeiska etnologin har i sin regionala variant blivit starkt influerad av den svenska etnologin. Det var regionernas Europa man under sekelskiftet 1900 ville kartlägga. Lönnqvist finner att den svenska etnologins forskningsintresse under 1980-talet hade förflyttats från ett bygdecentrerat perspektiv till ett klass- och ofta också etnicitetsperspektiv, medan den finska etnologin, mycket influerad av den ryska etnografin, länge höll sitt fokus

på "folket" eller olika folkgrupper och mycket längre uppmärksammade fältarbetet som den mest betydande insamlingsmetoden. Sedan föredraget hölls - det var vid den finländska etnologföreningens 30-årsjubileum i Åbo 2003 - har de båda etnologerna ytterligare utvecklats. Vad gäller åboetnologin kan sägas att vi i stort legat närmare den rikssvenska etnologin än den finska, om man utgår från det i artikeln presenterade schemat. Efter millennieskiftet är det dock många gränslinjer som ytterligare rasat, mellan etnologi och folkloristik, mellan etnologi och antropologi och vi står inför uppgifter att både undersöka de långa linjerna och det gränslösa i vår vardag.

En artikel om gränstjänning utgör Pia Lindholms som handlar om äldre resenärers turistkarriärer och inriktning på fjärran mål, dvs. utanför Europa. I detta nu reser de äldre mycket, av åldersklassen 65-74-åringar i Finland gör hela 38% av dem åtminstone en utlandsresa per år. Lindholm fokuserar på vad den tredje åldern - efter pensioneringen och före den fjärde åldern, ålderdomen - innebär för resandet. Stödande sig på trettio äldre resenärer visar hon hur resandet i tredje åldern, med nyvunnen självständighet från familj och arbete, innebär en prioritering av resande för resandets skull och isynnerhet för innehålllet i livet som resandet ger. Också därför blir fjärran mål relevanta. Resorna är inte bara avkoppling utan snarare en tjänning av personernas horisonter. Genom att föra tillbaka denna aktiva åldersklass på den efterkrigstida generation de tillhör, där ett upptäckande av världen kunnat ske endast gradvis, får Lindholm ett intressant perspektiv också på kommande äldre generationer och deras framtida resande i en situation där man sett så mycket redan i ungdomen.

I den sista artikeln om studier utomlands av Anna Eklund kommer vi också in på vår tid, men på hur unga studenter

orienterar sig i värdlandets kultur under sina gästår i olika europeiska länder. Inte oväntat visar det sig att det kulturmöte som sker är tämligen ytligt, mycket beroende av att gäststuderande bildar en egen grupp för sig med relativt få och kanske tunna kontakter med värdlandet. Mellanåret vid olika europeiska universitet blir ett andrum från studierna, ett sätt att stiga ur vardagskulturen överlag och ägna sig åt "att leva livet" och också en slags ny rollprovning under sitt utbytesår. Kontrasten till de tunga studierna uppges av informanterna vara stor och det extraordinära och annorlunda framhävs, inte att man lärt sig något av värdlandets kultur.

Det vi däremot börjar veta är att de gränsmekanismer som Bo Lönnqvist diskuterar i sin första artikel faktiskt verkar vara under upplösning. Trots att nationsgränserna består, är en kulturell mångtydighet kännbar på många områden, vilket i sin tur ger upphov till nya försök till gränsupprättanden. Gränsdragningar, av vilka den skarpaste är den mellan "vi och de andra", är på något sätt nödvändiga för att vi överhuvud kan skapa kulturell mening i våra senmoderna liv. Just för att de är oundvikliga är det viktigt att studera hur dessa gränsdragningar sker och hur vi och våra sagesmän ordnar vardagsvärlden. Det innebär att vi fortsättningsvis måste klassificera, väga och jämföra i vår analys. Också jämförelsen kan alltmer ske med avlägsnare jämförelsepunkter, men viktigt är att också se de nära sambanden och kontinuitet trots alla brytningar. Detta gäller såväl för vetenskapshistoriska förlopp som för enskilda fenomen inom etnologins och folkloristikens fält. Häftets artiklar har Finland och "Svenskfinland" som outtalad nod, men i artiklarna kan också spåras en mycket medveten nordism liksom att det globala också är här och nu. Det är de förankringar, eller igenkännandet, som Lönnqvist kallar det, som verkar som bekräftelser för vår

undflyende identitet, vilken ligger i fokus för etnologens och folkloristens blick. Det europeiska får här sin tyngdpunkt främst i citerandet av andra europeiska tänkare.

I häftet uppmärksammas Bo Lönnqvist med två av honom skrivna artiklar. Vi vill därmed också uppmärksamma honom som

inspirerande debattör och lyckönska honom till aktiva emeritusdagar.

Etnologföreningen Ethnos rf. utdelar årligen ett pris för bästa pro gradu i etnologi. Detta år var FD Monica Nerdrum den som utsåg pristagaren Sari Östman. Hennes motivering finns också med i Budkavlen.

The Nordic Countries and Europe

The Nordic countries and Europe are a reoccurring theme in this issue of Budkavlen. Nordic ethnology was prominent throughout the 20th century and the idea of comparison has had a great influence on the scientific interpretations of traditions in the Nordic countries. Nonetheless, all countries have had their own scientific schools of thought and their own traditions. The Nordic researchers were both receivers and givers with reference to the European perspective.

As more and more ethnological institutions have taken the term *European ethnology* to heart, we need to ask ourselves what *European* actually signifies within each specific area. Are we focusing on the European culture of everyday life and its historical aspects, or is every country carrying out research about their own country's culture in relation to other European cultures? One could argue that, due to the rhetorical belief in the future brought on by EU politics, we are most likely to tone down our own nation and stress the similarities without in detail specifying what is meant by European ethnology. It is important though, that we consider our own position in relation to other countries' scientific concentrations, even though they are rapidly getting more and more interna-

tional, and that we also reflect on different phenomena in a wider perspective, for example in a Nordic or European perspective.

This issue of Budkavlen is dedicated to studies on how ethnology and folklore in Finland and in the Swedish-speaking parts of Finland are positioned and have been positioned not only within science itself, but also within different phenomena within the scope of ethnology and folk lore. The wider context is then the Nordic countries and Europe.

Budkavlen's first article by Bo Lönnqvist strives to see the ethnological research in terms of the concept of space, but also to see what happens when fixation with boundaries and space cease to exist. Ethnology in its older form, as described by cartography, shows how objects in people's everyday lives were signs of big events, trade routes and political decisions. Ethnology was true to the national state and ethnologists from all European countries gave the map a cultural content. The comparative aspect has been an option ever since the paradigmatic shift in the 1960s, but the individual's way of life as well as his mobility in a world full of influences is now put in focus. The mobility is ultimately a mental mobility and

continues to influence our every day lives. Lönnqvist states that when conducting studies, we need to focus on the multiplicity and be aware of not only our own research position and the sometimes too strong influence of theories, but also of the changed position of research objects – also when it concerns Europe. An ethnologist's material is more and more made up of versatile reflections but the reflections are often fed by ideologies, and researchers in folk life can also unconsciously be part of, and even propagate for, different ideologies, something Lönnqvist issues a warning for.

Similarly to Lönnqvist's article, in which the relationship between Finland and Sweden is put in focus, Kirsti Suolinna's article talks about the intimate contacts that existed within the Swedish and Finnish, or Finland-Swedish, sociology and ethnology before and after the Second World War. Two key figures were Börje Hanssen and K. Rob. V Wikman. Börje Hanssen found himself in a difficult position in Sweden in the early 1950s mainly because he positioned himself somewhere in between economic history, ethnology, sociology and social anthropology. Social anthropology did not have a place in the academic world at that time, but he found friendly support in Åbo where both Professor Vikman and Professor Helmer Tegengren showed appreciation of his Österlen and other research. Kirsti Suolinna clearly shows how people were working against Hanssen because he did not agree with the positivistic schooling in sociology, which was highly influenced by the United States. He instead supported Robert Redfield and his ideas. Suolinna shows that the Nordic professors in ethnology did not give him any support either.

Niklas Nyqvist's article puts another Åbo professor in focus; Otto Andersson, who was a great pioneer in Finland-Swedish research in folk music. Nyqvist also

talks about the Nordic sphere in which Andersson figured during the early 1900s and about his role as an initiator for different ways of promoting folk music, for example by founding the Brage association in 1906 and by arranging fiddler contests and encouraging musicians to set up associations for folk musicians, something that disregarded both language and national borders. His greatest scientific achievement was that he acknowledged instrumental music some thirty years prior to his Finnish colleagues and the individual in his social context maybe fifty years prior to ethnologists and other researchers in folk music and folklore. By this, he showed already before the paradigmatic shift, which according to Lönnqvist brings out the individual and his every day life, that he was a predecessor, maybe much due to the fact that he described his own every day environment; the one of a farmer's boy from Åland. Otto Andersson was a Professor of Musicology and Research in Popular Poetry at Åbo Akademi University from 1926 to 1946.

Carsten Bregenhøj's article about Christmas and the termination of the celebrations takes us far back in time within the field of Nordic thematic. With the support of a deep analysis of the fairy tale Snorre Sturlasson, Bregenhøj presents a new perspective on Christmas beer and dress-up traditions at the end of the holidays. He also discusses the intimate connection these customs as declarations of the end of Christmas might have with certain decisions about the time of Christmas and its link to older heathen Christmas traditions at the time for the introduction of Christianity in the Nordic countries. As a true researcher of traditions, he interprets legal decisions and fairy tales as well as later records as stories associated with what has been and as traditions with a possible explicable origin. Bregenhøj's article com-

prises the conditions in Norway, Denmark, Sweden, Finland and Estonia, where he in particular brings up the material in Finnish traditions concerning the termination of Christmas.

Another article by Bo Lönnqvist takes us relatively far back in time as well, for instance to the publication of the famous *Historia de Gentibus Septentrionalibus* (1955) by Olaus Magnus. Lönnqvist points out Olaus Magnus's functional and comparative qualities, as well as the fact that the book can also be seen as a paradigm for later field research in the Nordic countries and for the variety of local phenomena ethnology later on has showed interest towards. The ancient and the local were put in focus and a preservative purpose existed. The article also discusses the differences that existed between Swedish and Finnish ethnology and how both of them are connected to long traditions in each country. European Ethnology with its regional stress, is strongly influenced by the Swedish ethnology. During the turn of the century 1899/1900, a map of the European regions was being constructed. Lönnqvist finds that the research interest of the Swedish ethnology shifted from a perspective centered around settlement to a class and ethnicity perspective during the 1980s, while the Finnish ethnology, often strongly influenced by the Russian ethnography, for a long time maintained its focus on people or different groups of people, and much longer considered field work as the most important way of collecting data. Since the speech was held at the Finnish Ethnological Society's 30 year anniversary in Åbo in 2003, both ethnologies have developed even further. Regarding ethnology in Åbo and judging by Lönnqvist's article, one can say that we overall have positioned us closer to the Swedish ethnology than the Finnish one. After the turn of the millennium, many more borderlines have been

torn down between ethnology and folklore as well as between ethnology and anthropology, and we are now facing the task of examining both the *longue durée* and the borderlessness in our everyday lives.

Pia Lindholm's article is about pushing boundaries and discusses senior travelers' journeys and concentrations on far away destinations, outside of Europe. Nowadays, elderly people travel a lot, a staggering 38 % of people within the age group 65-74 go abroad at least once every year. Lindholm focuses on what the third age – after the retirement and before the fourth age; the old age – involves for traveling. With thirty older travelers as materials, she shows how travelers in the third age with a newfound freedom from work and family makes a priority out of traveling for the sake of traveling, and particularly for the meaningful life content brought about by the travels. That is also why far-away destinations are relevant. The travels are not only done for the sake of relaxation; they are also a stretching of the person's personal boundaries. By bringing this active age group back to the post-war generation they belong to, in which a discovery of the world has been possible only gradually, Lindholm presents an interesting perspective regarding upcoming older generations and their travels since they will be in the situation of already having seen so much in their youth.

In the last article about studies abroad by Anna Eklund we also enter contemporary society and take part in how young students familiarize themselves with the culture of the host country during their exchange periods in different European countries. Not surprisingly, the cultural encounter that takes place is quite superficial, much due to the fact that exchange students form a group of their own with relatively little and thin contact with the host country. The exchange year is a break

from their studies, a way of stepping out of the everyday life in order to “have fun” as well as a way of testing your own roles in life. This constitutes a sharp contrast to their heavy studies at home according to the informants, and what is extraordinary and different is highlighted, not the fact that you have learned something about the culture of the host country.

What we are starting to notice is that the boundaries Bo Lönnqvist describes in his first article seem to be dissolving. Despite the fact that nation boundaries remain, a cultural diversity is apparent in many areas which in turn causes new attempts to maintain boundaries. Borderlines, of which the strongest one is the distinction between “us and them”, is somehow necessary in order for us to be able to create meaning in our postmodern lives. Since they are inevitable, it is important that we study how these borderlines are created as well as how we and our informants create our everyday lives. This means that we continuously need to classify, evaluate and compare when analyzing. The comparison can be carried out with more remote points of compari-

son, but it is important also to see the close relations and the continuity despite all the ruptures. This concerns not only scientific traditions throughout history but also singular phenomena in ethnology and folklore. The articles in this journal have Finland and the Swedish-speaking Finland as unspoken nodes, but we also detect a very conscious Nordism as well as a notion of the fact that the global is here and now. It is these ties, or recognitions as Lönnqvist calls them, that function as confirmations for our loose and elusive identities. These ties are in turn that which ethnologists and folklorists focus on. The quality *European* is here emphasized mainly by quotations of other European thinkers. Bo Lönnqvist has contributed with two articles to this journal and this is our way of recognizing him as an inspiring debater, and of wishing him pleasant days as Professor Emeritus.

The association of Ethnology; Ethnos rf., awards the best Pro Gradu thesis in ethnology each year. This year, M.A. Monica Nerdrum selected Sari Östman as the winner of the prize. Her motivation is also included in Budkavlen.

Följande års temanummer är:

Hem, familj och släkt.

Tidskriften övergår fr.o.m 2009 till ett refereesystem och deadline för artiklar är 31.1.2009.

Se Vägledning till författarna.